

**МОДЕЛЬНА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
«МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ: КОНТРАБАС (ФАХОВИЙ)»
5–9 КЛАСИ
ДЛЯ МУЗИЧНИХ ЛІЦЕЇВ**

*Рекомендовано науково-методичною радою
Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти
Протокол № 1 від «03» квітня 2026 р.*

**Укладач модельної навчальної програми
«МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ: КОНТРАБАС (ФАХОВИЙ)»:**

ЧЕКАЛЮК викладач відділу струнних інструментів Одеського
Володимир державного музичного ліцею імені професора
Васильович П. С. Столярського, спеціаліст вищої категорії, доцент
кафедри струнних інструментів Одеської національної
музичної академії імені А. В. Нежданової, концертмейстер
групи контрабасів Національного одеського філармонійного
оркестру, заслужений артист України.

Київ – 2026

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Модельна навчальна програма «МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ: КОНТРАБАС (ФАХОВИЙ)» для 5–9 класів (далі – модельна навчальна програма) розроблена для учнів 5–9 класів музичних ліцеїв з урахуванням вимог, передбачених Стандартом початкової музичної освіти, що здобувається одночасно з початковою та базовою середньою освітою (наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 29.07.2024 № 524) та Типовою освітньою програмою для 1–9 класів музичних ліцеїв (наказ Міністерства культури України від 29.08.2024 № 616).

Змістом навчального предмета є система теоретичних знань та практичних вмінь, яка забезпечить формування в учня/учениці на основі виявлених у нього/неї особистих музичних здібностей базових творчих виконавських та музично-теоретичних компетентностей, достатніх для продовження навчання на наступному рівні мистецької освіти.

Мета вивчення навчального предмета «МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ: КОНТРАБАС (ФАХОВИЙ)» – розвиток фахових (предметно-мистецьких) компетентностей початкового рівня, а саме:

1) **виконавська компетентність**, що передбачає здатність виконувати музичні твори на контрабасі (сольно, в ансамблі, оркестрі), зокрема публічно, інтерпретувати їх, ілюструвати або супроводжувати виконання музичних творів, провадити, за наставництвом викладача або самостійно, репетиційний процес;

2) **музична теоретико-практична компетентність**, що передбачає розвиток музичного слуху, пам'яті, інтелекту: інтонувати, розпізнавати, структурувати, аналізувати, систематизувати, відтворювати, моделювати музичні побудови художнього та конструктивного плану, а також здатність практично застосовувати комплекс знань, умінь та навичок з музично-теоретичних предметів;

3) **музично-історична компетентність**, що передбачає здатність розуміти, розпізнавати, називати, характеризувати засоби музичної виразності, жанри, форми творів народної та академічної музики, форми та види музичного виконавства, розвиток музичного мистецтва в контексті історичних епох, ключові постаті в українській та світовій музиці та їхні музичні доробки.

Мета навчання досягається через реалізацію таких **завдань**:

- виявлення і розвиток творчого потенціалу учня;
- формування спеціалізованих знань, умінь, навичок, розуміння та ставлення;
- становлення та розвиток ігрового (виконавського) апарату;
- розвиток художньо-образного мислення, музичного інтелекту та музикальності;
- розвиток артистичності та сценічної стабільності;
- розвиток навичок самоорганізації та самостійної роботи, самооцінювання під час самостійних занять;
- формування мотивації до систематичного розширення культурного світогляду, творчості, спрямованості на постійне фахове самовдосконалення.

Компетентності, які мають бути сформовані:

Виконавська компетентність:

Знати:

1. Музичні тексти творів навчального репертуару.

2. Спектр виконавських (технічних) прийомів гри.
3. Форми, жанри музичних творів.
4. Правила артикуляції та голосоведення.
5. Особливості виконання поліфонічних творів та творів великої форми.

Уміти:

1. Відтворювати та інтерпретувати музичні твори відповідно до їхніх стилевих та жанрових особливостей.
2. Дотримуватися під час виконання визначених у музичному тексті вимог до звуковедення, темпів, агогіки та інших засобів музичної виразності.
3. Читати з листа нескладні тексти.
4. Самостійно розбирати та опрацьовувати програмні музичні твори.
5. Впевнено поводитися на сцені.
6. Застосовувати всі можливі засоби музичної виразності для донесення до слухача художньо-образного змісту виконуваного музичного твору.
7. Виявляти, аналізувати причини власних виконавських проблем.

Мати навички:

1. Технічно правильного виконання музичного тексту.
2. Точного застосування штрихів, звукових градацій, темпових змін та образно-емоційних прийомів відповідно до нотного тексту під час виконавства.
3. Слухового контролю в самостійній репетиційній роботі.
4. Самостійного розбору музичних творів з дотриманням аплікатурних, штрихових та стилевих вимог.

Розуміти:

1. Жанрові та стилеві особливості програмних творів.
2. Нотний запис як систему, що фіксує неабсолютні засоби музичної виразності, які можуть різнитися у творах різних композиторів, епох або жанрів.
3. Можливості виконавської інтерпретації музичних творів.
4. Можливості власного виконавського поступу та свої виконавські перспективи.
5. Способи подолання власних виконавських недоліків.
6. Необхідність подальшого навчання на наступному рівні мистецької освіти.

Ставлення:

1. Проявляє ініціативу щодо власної виконавської активності.
2. Співпрацює з викладачем задля досягнення власних результатів навчання та навчального прогресу.
3. Усвідомлює себе представником професійного музичного середовища.

Музична теоретико-практична компетентність:

Знати:

1. Основні музично-теоретичні поняття та явища, відповідно до змісту навчального предмета.
2. Норми нотного письма.
3. Будову музичної тканини на рівні музичної фонетики (музичний звук і типи співзвуч, їхню класифікацію, структуру, властивості, вживання).
4. Будову музичної тканини на рівні елементарної музичної морфології (звукоряди, строї, види ладової, тональної, метричної, ритмічної організації музичних звуків).

5. Будову музичної тканини на рівні елементарного музичного синтаксису, принципи утворення різних музичних побудов, визначення форм (видів періоду, його складових елементів, простих і складних 2–3 частинних форм, рондо, варіацій, сонатної форми).

Уміти:

1. Простежувати використання та класифікувати певні фонетичні та морфологічні елементи музичної тканини (ладів, звукорядів тональностей, співзвучь та їхніх сполучень тощо) та елементи музичного синтаксису в музичних зразках, розрізняти графічні схеми основних музичних форм.

2. Оперувати вивченою музичною термінологією.

Мати навички:

1. Чистоти інтонування під час виконання музичних текстів.

2. Якісне та, в доступній мірі, різноманітне звуковидобування.

2. Елементарного гармонічного аналізу творів, які виконуються.

3. Визначення структурних елементів побудови музичного твору.

Розуміти:

1. Необхідність застосування елементарного логічно-аналітичного осмислення вивчених музичних творів на рівні елементів музичної мови, будови музичної тканини.

2. Важливість музично-теоретичних знань та умінь для роботи з творами при формуванні виконавської компетентності.

3. Музику як вид мистецтва з особливою музичною мовою та її складовими; основи музичних форм як виразу структури музичних творів.

4. Можливості застосування засвоєних теоретично-практичних знань та навичок у своїй творчій діяльності.

Ставлення:

1. Позитивно і творчо підходить до використання музично-теоретичних знань, умінь і навичок як інструментарію у своїй практичній діяльності.

2. Бути зацікавленим у теоретичному аналізі музичних творів з метою їх якісного виконання.

3. Формулює та обґрунтовує ціннісне ставлення до музичних явищ на прикладі власного досвіду.

Музично-історична компетентність:

Знати:

1. Визначальні ознаки музичного мистецтва на рівні видів, родів, жанрів, музичних форм та засобів їх втілення; основні епохи українського та світового музичного мистецтва відповідно до змісту навчального репертуару.

Уміти:

1. Вербально характеризувати музичні твори, здійснювати огляд епохи, життєтворчості композиторів із доцільним і правильним застосуванням музично-історичної термінології.

2. Ілюструвати голосом фрагменти музичних творів, що вивчені за програмою або опановані самостійно.

3. Співвідносити, проводити паралелі, аргументувати належність і характерні риси творів із власних виконавських програм з фахового інструмента з відповідним навчальним матеріалом музично-історичного напрямку.

Мати навички:

1. Різних стратегій слухання (аудіювання) музичного твору з нотним текстом і без нього.

Розуміти:

1. Провідні стильові особливості музики різних епох.

2. Співвідношення типових ознак жанрів та варіантів їхнього втілення у конкретних музичних творах.

3. Необхідність музично-історичних знань, умінь та навичок для власної виконавської та іншої творчої діяльності.

Ставлення:

1. Здійснює оцінні спостереження та висловлює свою думку щодо вивчених / прослуханих музичних творів.

2. Усвідомлює українську музику та українську музичну спадщину як самодостатній складник світової музичної культури.

3. Аргументує індивідуальні вподобання серед музичних творів, що є прикладами певних музичних жанрів, творчості композиторів, стилів, мистецьких епох.

4. Усвідомлює важливість формування індивідуальної слухацької траєкторії і збагачення мистецького світогляду для становлення себе як музиканта.

5. Формує власну слухацьку траєкторію задля збагачення мистецького світогляду та становлення себе як музиканта.

Підходи та принципи навчання. Навчання гри на контрабасі засновується на поступовому опануванні способів, прийомів гри. Нормативний зміст навчальної модельної програми базується на елементах досягнень представників визнаних світових контрабасових шкіл: Д. Драгонетті, Л. Россі, Дж. Боттезіні, В. Гаузе, Ш. Лабро, В. Веррімст, Й. Граб'є, Ф. Сімандль, А. Мюллер, А. Мойсль, Е. Шторх, Ф. Черні, Ф. Петраччі, Л. Штрайхер, К. Трумпф, Е. Нанні, О. Мілушкін, В. Хоменко, Л. Раков та провідних контрабасистів та викладачів України: Ф. Воячек, О. Шпергль, Е. Мислівечек, С. Херсонський, Б. Сойка, В. Беляков, О. Щеглов, Ю. Мироненко, Г. та А. Грабовські та ін.

З метою удосконалення навчального процесу в модельній навчальній програмі регламентовано застосовування різноманітних **методів навчання:**

за формами – пояснювально-ілюстративний, спонукально-аналітичний, самостійно-творчий;

за змістовним наповненням – слуховий, руховий, образно-асоціативний (художній) тощо.

З огляду на те, що модульна навчальна програма реалізує частину обов'язкових результатів навчання Стандарту початкової музичної освіти, що здобувається одночасно з початковою та базовою середньою освітою (виконавська, музична теоретико-практична, музично-історична компетентності), її зміст пов'язаний із застосуванням результатів модельних навчальних програм з навчальних предметів: «Сольфеджіо», «Українська музика», «Світова музика».

Модельна навчальна програма включає орієнтовну послідовність досягнення навчальних цілей, вимоги до обов'язкових очікуваних результатів навчання, пропонований зміст навчального предмета, види навчальної діяльності для учнів 5–9 класів з предмету «МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ: КОНТРАБАС (ФАХОВИЙ)».

Основною формою організації освітнього процесу є індивідуальне заняття у формі уроку. Програму навчального репертуару здобувача освіти слід komponувати з різностильових творів доби Ренесансу, Бароко, Класицизму, Романтизму, сучасних музичних напрямів на основі класичних виконавських способів і форм. Рекомендовано включати до програми твори або обробки та переклади творів українських композиторів.

II. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА 5 КЛАС (1-й рік навчання)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Модуль 1.		
Знає будову інструмента та значення всіх його частин, вміє правильно обходитись та вміло підіймати та опускати контрабас.	Основні принципи використання контрабаса та знання його будови.	Ознайомлення з інструментом, опис частин інструмента та пояснення їх значення для формування звуку, опанування способів його переміщення.
Демонструє вміння правильно стояти за контрабасом та тримати його. Вміє правильно тримати смичок.	Засвоєння постановки корпусу та положення контрабаса, постановка правої та лівої рук.	Правильно тримає інструмент копіює продемонстроване викладачем положення корпусу з інструментом та положення лівої руки на грифі. Звикає до розміщення кисті правої руки та тримання смичка.
Вміє самостійно настроїти контрабас під фортепіано.	Техніка настройки.	Розвиває внутрішній слух, звикає до звучання нот у низькому регістрі та розпізнання їх висотності.
Володіє правильним проведенням смичка та розподілом його довжини.	Освоєння звуковидобування смичком.	Виконання вправ для правильного та рівного проведення смичка з контролем якості звуку.
Видобуває звук прийомом <i>pizzicato</i> .	Опрацювання прийому <i>pizzicato</i> із задіянням одного та двох пальців.	Правильне розміщення великого пальця як опори та пальців для гри щипком.
Знає ноти та розташування пальців на всіх струнах у першій позиції.	Вивчення першої позиції.	Теоретичне та практичне вивчення нот у позиціях.
Грає гаму в пів позиції та знає всі ноти на всіх струнах у ній.	Вивчення пів позиції.	
Поєднує рухи правою та лівою руками під час гри.	Координація рухів рук.	Показ та пояснення. Починаючи з повільного темпу та, поступово прискорюючи, об'єднує рухи обох рук.
Модуль 2.		
Освоїв розташування нот та гри в третій позиції.	Вивчення третьої позиції.	Теоретичне та практичне вивчення нот в позиціях.
Грає та може назвати ноти в другій та другій підвищеній позиціях.	Вивчення другої та другої підвищеної позиції.	
Оволодів найпростішими варіантами переходів між позиціями.	Ознайомлення та опрацювання методів переміщення лівої руки по грифу.	Вправи для опанування переходів між позиціями.

Грає гаму в освоєних позиціях	Освоєння переходів з першої позиції до другої та до третьої.	Вдосконалення переходів та координації між рухами правої та лівої рук.
Виконує невеличкі твори з використанням вивчених переходів.	Формування навиків музикування та виразного виконання художнього матеріалу.	Освоєння та виконання музичних творів
Використовує основні штрихи: <i>detache</i> , <i>legato</i> та їх комбінації.	Формування навичок володіння смичком у простих штрихових комбінаціях.	Використання найпростіших засобів музичної виразності.

Програмні вимоги до учнів 5 класу: гами *B-dur*, *F-dur*, *G-dur*, *a-moll*, *e-moll*, *g-moll* в одну октаву, 5 – 6 етюдів, 5 – 7 творів.

Приклад програми перевідного іспиту:

1. Й. С. Бах. Менует *G-dur*;
2. Г. Ф. Гендель. Сонатина *G-dur*;
3. Б. Й. Столярчук. Прелюд;
4. Б. Барток. П'єса.

6 КЛАС (2-й рік навчання)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Модуль 3.		
Орієнтується на грифі в пів позиції, першій, другій та третій позиціях на всіх струнах.	Освоєння грифу в пів позиції, першій, другій та третій позиціях.	Теоретичне та практичне вивчення розташування нот.
Розподіляє правильно швидкість проведення та натиск на смичок під час виконання зміни нюансів (<i>crescendo</i> та <i>diminuendo</i>).	Освоєння принципів звуковидобування.	Вправи на оволодіння змінами параметрів звуку.
Грає по 4 та 8 нот <i>legato</i> в помірному темпі у двооктавних гамах до третьої позиції.	Розвиток та відпрацювання рухливості пальців та переходів лівою рукою.	Відпрацювання певних конфігурацій положення лівої руки та освоєння елементарних штрихів на базі гам.
Виразно артикулює, вільно використовує зміни нюансів під час виконання різнохарактерних творів.	Робота над різнохарактерними п'єсами.	Опрацювання та виконання музичних творів.
Корегує неточне інтонування, легко ковзає по струні <i>glissando</i> для підготовки до правильних та вільних змін позицій.	Корегування інтонації та розвиток рухів лівої руки для плавних змін позицій.	Слуховий контроль, інтонування голосом, потім на інструменті.
Вміє точно настроїти контрабас під фортепіано та струни між собою за допомогою використання натуральних кварто-квінтових флажолетів.	Різні способи та техніки настройки контрабаса.	Проспіває голосом та чує співвідношення низьких звуків під час настройки інструмента.

Впевнено переходить з першої позиції в третю та з пів позиції в третю.	Освоєння та вдосконалення плавності і малопомітності в переходах між позиціями.	Гра вправ для розвинення плавності та точності інтонування при переходах. Копіювання продемонстрованих прийомів гри викладачем.
Модуль 4.		
Демонструє знання твору та володіння вивченими прийомами гри. Проявляє відчуття музичної форми та власне ставлення до твору, який виконує.	Формування музичного мислення: ознайомлення із законами будови музичної форми (мотив, фраза, речення, період, кульмінація).	Розбір і аналіз виконуваного твору з урахуванням будови музичної мови. Осмислення музичних структур (мотив, фраза, речення). Публічний виступ.
Знає ноти та апплікатуру в четвертій та п'ятій позиціях.	Подальше освоєння грифу контрабаса.	Теоретичне та практичне вивчення нот у позиціях.
Вміє переходити з першої позиції в третю та п'яту, а також з півпозиції в другу та четверту.	Подальше освоєння та вдосконалення міжпозиційних переходів.	Гра індивідуально підібраних вправ. Розуміння технології переходів та копіювання рухів, продемонстрованих педагогом.
Грає по 8 нот <i>legato</i> в рухливому темпі у двооктавних гамах.	Розвиток та відпрацювання рухливості пальців та переходів лівою рукою.	Аналіз складних фрагментів. Відпрацювання окремих елементів на базі гам.
Виконує нерівномірний штрих (одна нота окремо і три легато та навпаки), а також пунктирний штрих.	Ознайомлення та подальше освоєння штрихової техніки.	Виконання пунктирного штриха. Вправи для якісного артикулювання під час гри пунктирного штриха як в нижній, так і у верхній частинах смичка.

Програмні вимоги до учнів 6 класу: гами *E-dur*, *F-dur*, *e-moll*, *g-moll* у дві октави всіма освоєними штрихами, 4 – 5 етюдів, 5 – 7 творів, серед яких обов'язково 2 твори великої форми.

Приклад програми перевідного іспиту:

1. Й. С. Бах. Арія.
2. А. Вівальді. Концерт *C-dur* (оригінал для віолончелі з оркестром).
3. Ю. Щуровський. Фуга.
4. Л. Бетховен. Екосез.

7 КЛАС (3-й рік навчання)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Модуль 5.		
Демонструє переходи між вивченими позиціями на струнах А (III) та Е (IV).	Більш поглиблене практичне освоєння вивчених позицій.	Вправи на розвиток, точність та швидкість виконання прийомів гри та видів технік. Копіювання прийомів гри та технічних елементів продемонстрованих викладачем.
Демонструє активність та чіткість рухів пальців лівої руки під час виконання <i>legato</i> , контролює легкість та відсутність напруги в них.	Вдосконалення техніки виконання висхідного та низхідного <i>legato</i> .	
Демонструє оволодіння VII/2 та VII позиції.	Подальше освоєння грифу контрабаса.	Теоретичне та практичне вивчення нот у позиціях та ілюстративний метод.

Більш досконало володіє технікою переходів під час виконання гам та етюдів.	Розвиток рухливості пальців лівої руки, координації рухів під час комбінування різних видів технік.	Вправи на розвиток, точність та швидкість виконання прийомів гри та видів технік.
Знає та вміє користуватись різними тембровими фарбами та такими прийомами гри як <i>sul tasto</i> та <i>sul ponticello</i> .	Вдосконалення та розвиток звуковидобування (<i>sul tasto</i> та <i>sul ponticello</i>).	Гра вправ для вдосконалення різноманітності звукової палітри.
Показує поєднання штриха <i>legato</i> , відтворення динамічних відтінків <i>crescendo</i> , <i>diminuendo</i> , рельєфність фразування, різноманіття використання прийому <i>glissando</i> у творах кантиленного характеру.	Удосконалення кантиленного виконавського стилю.	Виконання спеціальних вправ на <i>legato</i> , плавність під час зміни напрямку руху смичка (з'єднання звуків без розривів). Усвідомлене формування фраз (динаміка, кульмінація, інтонаційні зв'язки між нотами). Виконання творів з гнучкою динамікою, враховуючи логіку музичної фрази. Робота над емоційним наповненням музики.
Володіє штрихами <i>martele</i> та <i>double</i> . Може грати в гамах штрихом <i>staccato</i> по 8 і 12 нот на один рух.	Розвиток техніки (<i>martele</i> та <i>double</i>) та технологій у володінні смичком.	Гра вправ для розвитку рухів правою рукою для виконання штриха <i>double</i> та, надалі, штриха <i>sautille</i> .
Модуль 6.		
Аналізує аплікатуру. Може зіграти одну фразу різними аплікатурами.	Формування самостійності мислення і розуміння взаємозв'язку аплікатури з тембром звучання фрази та зручністю під час виконання.	Порівнює різні аплікатурні рішення у контексті стилю, тембру та доцільності.
Володіє на початковому рівні прийомом <i>vibrato</i> в найзручніших позиціях (другій підвищеній, третій, третій підвищеній та четвертій) на перших двох струнах.	Оволодіння засобом виразності <i>vibrato</i> .	Теоретичне обґрунтування та розгляд анатомії положення плеча та рухів ліктя і кисті лівої руки під час виконання <i>vibrato</i> .
Вміє швидко та спритно переходити з прийому гри <i>arco</i> на <i>pizzicato</i> .	Оволодіння змінами способу звуковидобування.	Гра вправ та етюдів для вдосконалення швидкого переходу на різні види звуковидобування.
Добре поєднує ноти при одночасній зміні позиції та зміні струн.	Вдосконалення техніки переходів та зміни струн.	Гра вправ для переходів у лівій руці та правильному приготуванню пальців при одночасній зміні струни. Копіювання прийому, який продемонстровано педагогом.
Використовує розуміння значення музичних термінів під час гри на інструменті.	Вивчення термінів та їх значення для виконання.	Вивчення нових термінів та повторення вивчених у попередніх класах.
Читає ноти з листа, добре орієнтується у відтворенні простих ритмічних фігурацій.	Розвиток навичок читання нот з листа.	Пояснення та напрацювання внутрішнього уявлення звуковисотності та ритмічної організації твору.

Грає прості види подвійних нот (з відкритими струнами).	Розвиток вміння збалансовано вести смичок по двом струнам одночасно.	Гра вправ на правильне положення смичка та рівномірне звучання двох струн, починаючи з проведення по одній струні з додаванням другої.
Виконує мелізматичку – трелі, морденти, форшлаги.	Особливості виконання мелізматички: трель, мордент.	Вивчення характерних ознак мелізм, демонстрація виконання мелізматички викладачем. Відпрацювання різних варіантів аплікатури під час виконання мелізматички.

Програмні вимоги до учнів 7 класу: гами *G-dur*, *F-dur*, у дві октави, *d-moll*, *c-moll* в одну октаву всіма вивченими штрихами, 4 – 5 етюдів, 5 – 7 творів, серед яких обов'язково 2 твори великої форми.

Приклад програми перевідного іспиту:

1. Й. С. Бах. Буре.
2. А. Марчело. Соната *e-moll* I, II чч.
3. В. Косенко. Вальс.
4. А. Андерсен. Рондо.

8 КЛАС (4-й рік навчання)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Модуль 7.		
Опанував гру в положенні ставки в умовній першій позиції, знає ноти і розміщення пальців лівої руки в різних конфігураціях, їх (пальців) розташування. Вміє в необхідному положенні тримати контрабас під час гри в ставці.	Освоєння положення контрабаса та розміщення пальців під час гри в ставці.	Переймає прийоми гри, продемонстровані викладачем та самостійно прилаштовує руку для гри у верхніх позиціях.
Вібрує більш впевнено. При вібруванні коливні рухи гладкі та рівномірні, може плавно змінювати амплітуду коливань та їх інтенсивність.	Розвиток та вдосконалення виконання прийому <i>vibrato</i> .	Ознайомлення з фізіологією рухів лівої руки при вібруванні, копіювання рухів руки, які демонструє викладач та їх освоєння. Відпрацьовує гладкість та рівномірність коливань.
Знає та володіє прийомами звуковидобування як <i>col legno</i> та <i>Bartok pizz.</i>	Освоєння нових прийомів звуковидобування як <i>col legno</i> та <i>Bartok pizz.</i>	Відпрацювання зміни тримання смичка для гри <i>col legno</i> та способу гри щипком для видобування <i>Bartok pizz.</i>
Демонструє виконання стрибкоподібних штрихів <i>sautille</i> та рикошет.	Ознайомлення та вивчення стрибкоподібних штрихів рикошет та <i>sautille</i> .	Теоретичне знання принципів виконання стрибкоподібних штрихів на струнно-смичкових інструментах. Копіювання рухів, продемонстрованих викладачем.

Розуміє, в яких випадках доцільно використовувати позиційну гру, а в яких – лінійну аплікатуру.	Розгляд варіантності аплікатурних рішень залежно від характеру музичного твору або його елемента.	Визначення характеру твору чи окремої фрази та обґрунтування варіанту аплікатури для найкращого втілення у звучанні.
Вміє розкрити задум композитора, стиль епохи. Аналізує форму, теми, розділи, тональність, артикуляцію та фразування твору.	Складові якісного прочитання авторського тексту.	Аналізує форму твору. Дослідження гармонічної та фактурної будови для розуміння логіки твору. Робота над фразуванням і динамікою.
Використовує агогіку залежно від стилістичних особливостей твору.	Основні принципи застосування агогіки.	Визначення місць у творі для агогічних відхилень. Слуховий аналіз та порівняння різних інтерпретацій та власних виконань.
Модуль 8.		
Демонструє правильне положення контрабаса та свого корпусу під час переходу в позиції ставки, може плавно та досить спритно перейти з четвертої позиції в положення ставки.	Набуття технічних навичок переходу з основних позицій до позицій ставки.	Вправи для приготування положення контрабаса та корпусу виконавця перед переходом в позиції ставки, а згодом і втілення самого переходу.
Розуміє та добре читає з листа різні ритмічні малюнки та різноманітні синкопи.	Синкопування різними тривалостями з урахуванням ритмічної та динамічної складових.	Виконання ритмічних вправ без інструмента. Гра гам синкопованими ритмічними малюнками. Робота з метрономом.
Грає досить рухливо двооктавні гами з переходом у позиції ставки.	Подальший розвиток рухливості та техніки гри.	Виконання вправ для втілення легкості та вправності в переходах у позиціях та, особливо, до позицій ставки.
Ознайомлений з існування різних шкіл контрабасового виконавства та з розвитком інструмента від віоли да гамба до сучасних інструментів. Використання <i>C-extension</i> та п'ятиструнних контрабасів.	Подальше ознайомлення з історією розвитку контрабаса та історією розвитку виконавства, з існуванням різних підходів та вирішень технічних проблем.	Читання літератури про розвиток контрабасового мистецтва та еволюцію інструмента.
Освоїв гриф інструмента до двох октав на одній струні.	Освоєння нових позицій у ставці та переходів у ставці.	Гра вправ для вдосконалення переходів у ставці та подальше освоєння грифу інструмента.
Добре знає розташування та може заграти натуральні флажолети на кожній струні до восьмого ділення.	Вивчення натуральних флажолетів та їх розташування у верхній та нижній частинах грифу. Особливості ведення смичка під час їх виконання.	Ознайомлення з фізичною природою звуку. Виділення гармонік (гармонійних обертонів або часткових тонів). Способи та особливості звуковидобування флажолетів.
Може виконати квінтові та квартові штучні флажолети	Виконання та природа штучних флажолетів.	Демонстрація педагогом та теоретичне вивчення природи

в невеликому діапазоні в позиціях ставки.		та звуковисотності штучних флажолетів. Їх виконання.
Виконує твори емоційно та відображає характер музики, яку виконує.	Розвиток артистизму та вміння ясно виразити характер твору.	Ясне розуміння характеру музики, яка виконується, фразування, розташування кульмінацій, вміння виразити підйоми та спади в динаміці.

Програмні вимоги до учнів 8 класу: гами *B-dur*, *A-dur*, *fis-moll*, *a-moll* у дві октави всіма освоєними штрихами, 4 – 5 етюдів, 5 – 7 творів, серед яких обов'язково 2 твори великої форми та один поліфонічний твір.

Приклад програми перевідного іспиту:

1. Й. С. Бах. 2 Менуети з Сюїти № 1 для віолончелі соло.
2. Н. Порпора. Концерт І ч.
3. К. Стеценко. Пісня без слів.
4. К. Дімітреску. Селянський танок.

9 КЛАС (5-й рік навчання)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Модуль 9.		
Володіє всіма позиціями ставки. Грає 2- та 3-октавні гами та арпеджіо.	Ознайомлення та вивчення всього діапазону контрабаса.	Гра вправ для вдосконалення переходів під час гри гам. Теоретичне вивчення та знання розміщення нот у всіх діапазонах.
Може добре проінтонувати та грати у жвавому темпі хроматичні та цілотонні гами.	Відпрацювання вміння розуміти, виконувати та слухати заповнення хроматичними тонами основних ступенів.	Повторення вивчених на уроках сольфеджіо принципів інтонування хроматини та практичне їх опанування.
Точно відтворює складні ритмічні малюнки та сполучення різних тривалостей в одному темпі, вміє працювати з метрономом.	Розширення кола складних ритмічних малюнків (групи дрібними тривалостями, синкопування різними тривалостями), чергування поліритмічних сполучень тривалостей (дуолі, тріолі; тріолі, квартолі та ін.).	Гра гам та вправ з чергуванням різних ритмічних сполучень тривалостей. Робота з метрономом.
Розуміє роль інструмента в оркестрі, може самостійно підготувати оркестрову партію.	Специфіка гри в оркестрі та ансамблі.	Розуміння ролі контрабаса в оркестрі та ансамблі, вивченні оркестрових складностей поточного репертуару шкільного оркестру з допомогою викладача та самостійно.
Контролює якість звуковидобування, артикуляцію. Вміє демонструвати багатоголосся в прихованій поліфонії під час виконання творів Й. С. Баха.	Робота над звуковидобуванням і артикуляцією. Ідентифікація та втілення видів поліфонічної фактури.	Аналіз нотного тексту: виділення голосів, розпізнавання поліфонічних голосів у, так званій, прихованій поліфонії.

Грає однооктавну гаму штучними флажолетами, добре володіє переходами великим пальцем у позиціях ставки.	Вдосконалення знань та вмінь виконувати різні види флажолетної техніки.	Вивчає теорію звуковидобування флажолетів та копіює продемонстровані викладачем переходи великим пальцем.
Модуль 10.		
Демонструє гру терціями та квінтами в межах перших семи позицій.	Вивчення та освоєння способів виконання подвійних нот.	Гра вправ для опанування звуковидобування подвійних нот, починаючи з поступовим додаванням другої ноти до основної.
Розуміє та втілює драматургічне розгортання тематичного матеріалу музичного твору від початку до кульмінації.	Кульмінація твору.	Розбір будови твору (експозиція – розвиток – кульмінація – розв’язка). Пошук місць локальних кульмінацій – створення динамічного рельєфу всього твору. Динамічне формування фрази, кульмінації.
Вміє проаналізувати та бачити голосоведіння в одноголосному поліфонічному творі, може виділяти голосоведіння тембровими фарбами та динамікою.	Робота над різноманітністю звуковидобування в поліфонічному творі, використання різних тембральних фарб для розкриття так званої «прихованої» поліфонії.	Аналіз твору для розшифрування «прихованості» поліфонічних голосів та відпрацювання звукових прийомів для проявлення поліфонічного голосоведіння.
Дотримується темпової єдності, ритмічної точності виконання. Користується широкою палітрою штрихового розмаїття.	Опрацювання метроритмічної цілісності та штрихових рішень у творі великої форми відповідно до його стильових особливостей.	Виконання ритмічних вправ, гам. Визначення різновидів штрихів у межах одного твору, характеру кожної частини – створення штрихових відмінностей. Запис і аналіз виконання твору.
Використовує різноманітні засоби музичної виразності, зокрема ритмічне та звуковисотне інтонування, тембральну палітру інструмента.	Підготовка програми випускного іспиту з використанням опанованих засобів музичної виразності.	Програвання програми в цілому. Демонстрація концертного виступу.

Програмні вимоги до учнів 9 класу: гами *D-dur*, *C-dur*, *h- moll*, *c- moll* у дві октави, *E-dur*, *F-dur* у три октави всіма опанованими штрихами, 4 – 5 етюдів, 5 – 7 творів, серед яких обов’язково 2 твори великої форми та один поліфонічний твір.

Приклад програми перевідного іспиту:

1. Й. С. Бах. Жига з Сюїти № 1 для віолончелі соло.
2. А. Капуцці. Концерт I ч.
3. М. Лисенко. Елегія.
4. Д. Марангоні. Танок.

III. ФОРМИ І ВИДИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Оцінювання має бути зорієнтованим на очікувані результати навчання, ключові компетентності та наскрізні вміння. Вибір форм поточного та підсумкового оцінювання результатів навчання здійснюється залежно від дидактичної мети і визначається в робочих навчальних програмах.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є:

- *поточне*;
- *підсумкове (семестрове, річне)*.

Вимірювання результатів навчання учнів здійснюється через:

– *формувальне оцінювання*, яке допомагає відстежувати особистісний та початковий фаховий розвиток учнів, вибудовувати індивідуальну музично-освітню траєкторію;

– *підсумкове* (у межах спеціалізованого музичного компонента – перевідного іспиту) *оцінювання*, під час якого навчальні досягнення здобувачів освіти співвідносяться з очікуваними результатами навчання.

Для моніторингу рівня навчальних досягнень учнів застосовуються форми поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль здійснюється викладачем під час навчальних занять (поурочний контроль) та за підсумками досягнень учнів в кожному семестрі. Контрольні заходи проводяться в першому семестрі навчального року (I семестр), та складаються з *технічного заліку та академічного концерту*:

- *на технічному заліку* – виконання гам та етюдів;
- *на академічному концерті* – виконання твору крупної форми (концерт I ч. або II та III чч.).

У другому семестрі проводяться *академічний концерт* та як підсумковий контроль – *іспит*:

- *на академічному концерті* – виконання двох різнохарактерних п'єс або двох частин старовинної сонати;
- *на іспиті* – поліфонічний твір (з 8/9 класу), твір крупної форми, п'єса та етюд.

Оцінку результатів навчання слід розглядати як підсумковий показник результатів роботи не тільки за поточний навчальний рік, а й за відповідний попередній період навчання. Під час оцінювання виступу учня на підсумковому контрольному заході (іспиті) необхідно додатково враховувати такі критерії:

– оволодіння загальними навичками гри на контрабасі: правильна постановка за інструментом, зкоординованість рухів правої та лівої руки, правильна аплікатура;

- наявність слухового контролю, інтонування;
- якість звуковидобування та штрихової техніки;
- дотримання метроритмічних та темпових характеристик твору;
- технічний рівень виконання;
- емоційно-образне виконання твору, музикальність;
- цілісне виконання музичних творів, їх жанрових ознак, точність виконання авторського тексту (відсутність текстових помилок).

Критерії оцінювання роботи учня спрямовані на виявлення динаміки процесу координаційно-рухового, емоційного, слухового розвитку та інтелектуального розвитку дитини.

ІV. ОСНОВНІ ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НА ЗАВЕРШЕННЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА

Учень демонструє такі навчальні результати:

- знає гриф контрабаса (відносно розташування нот) в основних позиціях та в освоєних позиціях ставки;
- володіє основними видами штрихів – *detache*, *legato*, *martele*, *staccato*, *sautille*, рикошет, а також, комбінованими штрихами *detache* та *legato* – симетричними і асиметричними.
- точно інтонує, вміє правильно користуватись нетемперованим інтонуванням;
- грає двооктавні та освоєні триоктавні гами в рухливому темпі всіма освоєними штрихами;
- знає всі види нотування натуральних флажолетів та місце їх звуковидобування, може зіграти будь-який з них;
- може заграти фразу або навіть гаму в одну октаву штучними квінтовими флажолетами;
- володіє різноманітною звуковою палітрою, як різною силою звучання, так і різним тембровим забарвленням;
- добре розуміє диригентські жести та вміє грати в ансамблі;
- у потрібному темпі може читати ноти з листа таких нескладних партій як «Арія» з «Сюїти» Й. С. Баха, «Менует» з симфонії № 40 В. А. Моцарта, увертюра до опери «Мейстерзінгери» Р. Вагнера тощо;
- знає соло контрабасів з «Карнавалу тварин» К. Сен-Санса – «Слон»;
- здатний самостійно розібрати та підібрати аплікатуру до нескладних творів для контрабаса;
- в учня сформовані навички публічних виступів;
- справляється з технічними складностями в програмі, яку виконує, та ясно доносить до слухачів характер творів.

ДОДАТОК 1

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТВОРІВ ДО МОДЕЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ «МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ: КОНТРАБАС (ФАХОВИЙ)» 5–9 КЛАСИ ДЛЯ МУЗИЧНИХ ЛІЦЕЇВ

5 КЛАС

Барток Б. – П'еса
Бах Й. – Менует
Бейлі Т. – Rock'N'Roll Bass
Бейлі Т. – Дуже давно
Бейлі Т. – Кенгуру
Бейлі Т. – Лев
Бетховен Л. – Бабак
Бетховен Л. – Ода радості
Бетховен Л. – Пісня
Брамс Й. – Пісня
Гендель Г. Ф. – Сонатина
Імбер Н. – Надія
Корелі А. – Сарабанда
Люллі Ж. – Пісенька
Моцарт В. – Алегрето
Сігал Л. – Ми зі скрипкою друзі
Столярчук Б. – Прелюд
Столярчук Б. – Тарантела
Українська народна пісня – Лисичка
Українська народна пісня – «Нічка темна»
Шуберт Ф. – Менует
Шуман Р. – Мелодія

6 КЛАС

Бах Й. – Арія
Бетховен Л. – Екосез
Вериківський М. – Колискова
Вівальді А. – Концерт C-dur (ориг. для віолончелі з оркестром)
Гайдн Й. – Менует
Гальярд І. – Соната I–II чч.
Гедике О. – Сонатина
Гендель Г. – Арія з Ораторії
Гендель Г. – Сонатина
Гроссманн Т. – Голуб на даху
Гроссманн Т. – Дуєт «Вдруге»
Дваріонас Б. – Прелюдія
Зноско-Боровський О. – Лялька

Комаровський О. – Стежина в лісі
Косенко В. – Вальс
Луканюк С. – Польська мелодія
Моцарт В. – Весняна пісня
Порадовський С. Б. – Рондо
Соколовський М. – Мелодія
Столярчук Б. Й. – Мазурка
Українська народна пісня – Гей видно село (обр. Колесси М.)
Шуберт Ф. – Екосез
Шуман Р. – Веселий селянин
Шуман Р. – Марш
Щуровський Ю. – Фуга

7 КЛАС

Абако Е. – Граве
Андерсен А. – Рондо
Бах Й. – Буре
Бах Й. – Прелюдія
Бах Й. С. – Лярго з Сонати для флейти
Бетховен Л. – Сонатина
Ведель А. – П'еса
Вівальді А. – Сициліана з Кончерто Гроссо d-moll
Гардоньї З. – Маленька сюїта в класичному стилі
Йордан І. М. – Варіації (пер. для контрабаса)
Кирейко В. – Пісня
Косенко В. – Вальс
Марі Г. – Арія в старовинному стилі
Марчелло А. – Соната мі мінор
Маршан Л. – Менует
Перголезі Дж. – Арія
Рамо Ж. Ф. – Тамбурин
Рубінштейн Нат. – Вічний рух
Столярчук Б. – Тарантела
Телеман Г. Ф. – Віваче з Сонати для флейти
Телеман Г. Ф. – Мелодія для труби
Феш. В. – Соната F-dur
Хачатурян А. – Андантино
Хіндеміт П. – Дві п'єси
Шітте Л. – Етюд
Шлемюллер Г. – Безперервний рух
Шуман Р. – Сміливий вершник

8 КЛАС

Бетховен Л. – Контрданс
Бетховен Л. – Менует
Вівальді А. – Концерт d-moll (в ориг. для фагота)

Гендель Г. – Арія
Глієр Р. – Ноктюрн
Григ Е. – Вальс
Дімітреску К. – Селянський танок
Карева Х. – Два концертних етюд-ескізи: Ноктюрн та Токата
Корелі А. – Сонатина соль мажор
Косенко В. – Скерцино
Косенко В. – Етюд
Куперен Ф. – Тернистий (L'Épineuse)
Люлі Ж. – Арія
Марчелло Б. – Соната a-moll
Марчелло Б. – Соната F-dur
Персел Г. – Алеманда
Персел Г. – Арія
Порпора Н. – Концерт a-moll
Рамо Ж. – Гавот
Сен-Санс К. – Слон
Соколовський М. – Тарантела
Степовий Я. – Мазурка
Стеценко К. – Пісня без слів
Стравінський І. – Норвезький танок
Фіокко П. – АLEGRO
Шоссон Е. – Інтерлюдія з поеми «Кохання і море»
Шуберт Ф. – Серенада
Яблонський Г. – Музична картина

9 КЛАС

Абако Е. – Соната
Аріості А. – Соната № 2
Бах Й. – Аріозо.
Бах Й. С. – Сициліана
Боні П. – Ларго и алегро
Вівальді А. – Концерт g-moll
Гайдн Й. – Престо
Гальярд І. – Соната a-moll III-V чч.
Гальярд І. – Соната F-dur
Гевіксман В. – Ліричний етюд
Гендель Г. – Гавот
Гендель Г. – Соната c-moll
Гендель Г.Ф. – Менует
Гершвін Д. – П'ять фрагментів з опери «Поргі і Бесс»
Глієр Р. – Прелюд, тв. 45 № 1
Глушков П. – Романс
Калюжний С. – Дідусь-спортсмен
Капуцці А. – Концерт
Карева Х. – Рух, Ноктюрн, Токата

Корелі А. – Адажіо
Корелі А. – Соната соль мажор
Косенко В. – Марш.
Лисенко М. – Елегія e-moll (перекладення Г. Пеккера та В. Хоменка)
Лисенко М. – Елегія h-moll (перекладення В. Білякова)
Маденський Е. – Мрії
Марангоні Г. М. – Менует
Марангоні Д. – Танок
Марчелло Б. – Соната C-dur
Марчелло Б. – Соната e-moll
Моцарт В. – Німецький танок
Носковський З. – Елегійний полонез
Скарлатті А. – Соната
Феш В. – Соната d-moll
Хачатурян А. – Андантино
Хуторянський І. М. – Канонічний експромт
Шандаровська Н. – Прелюдія

ДОДАТОК 2

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ ПОСІБНИКІВ ДО МОДЕЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ «МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ: КОНТРАБАС (ФАХОВИЙ)» 5–9 КЛАСИ ДЛЯ МУЗИЧНИХ ЛІЦЕЇВ

1. Окань Г. Школа навчання гри на контрабасі. Дніпропетровськ : Ліра ДК, 2000. 144 с.
2. Столярчук Б. Контрабас 1–2 класи. Київ : «Музична Україна», 1990. 64 с.
3. Столярчук Б. Контрабас : навч. посібник для студентів інституту культури. Рівне, 1994. 210 с.
4. Столярчук Б. Хрестоматія для контрабаса. Рівне, 1998. 267 с.
5. Столярчук Б. Хрестоматія для контрабаса. Рівне, 2011. 267 с.
6. Столярчук Б. П'єси для контрабаса і фортепіано. Навчальний репертуар. Рівне, 2011. 23 с.
7. Bottesini Giovanni. Metodo per contrabasso. Milano : G. Ricordi, 1958; Ristampa. 1991. 144 p.
8. Brun Paul. A New Histori of the Double Bass. Paul Brun Production 2000. Printed and bound in Belgium by Lannon, Tielt. 337 p.
9. Caimmi Italo. La Tecnica Superiore del Contrabasso. Milano : Ricordi Music Publishing, 1952. 61 p.
10. Eichstädt Josef. Szkoła na kontrabas cztero- i pięciostrunowy. Polskie Wydawnictwo Muzyczne. 1971. 112 p.
11. Findeisen Theodor Albin. Der Lehrer des Kontrabassspiels. Heft 1–5 VEB Friedrich Hofmeister. Leipzig. 1930. Heft 1, 44 p.; Heft II, 48 p.; Heft III, 48 p.; Heft IV, 52 p.; Heft V, 52 p.;
12. Lajos Montag. Nagybögyöiskola, I–V kötet. Editio Musica Budapest. I kötet, 1955, 108 p.; II kötet, 1956, 138 p.; III kötet, 1966, 120 p.; IV kötet, 1976, 120 p.; V kötet, 1982, 127 p.
13. Láska Gustav. Kontrabaß Schule. Band 1. Edition Breitkopf. Leipzig. 1937. 100 p.
14. Láska Gustav. Kontrabaß Schule. Band 2. Edition Breitkopf. Leipzig. 1938. 101 p.
15. Simandl Franz. Kontrabaß Schule. New Metod for the Bass Carl Fischer Boston, New York, Chicago MCMIV. 1904. 117 p.
16. Streicher Ludwig. Mein Musuzueren auf dem Kontrabaß. Verlag Doblinger KG. Wien-München. Heft I, 1977. 42 p.; Heft II, 1977. 63 p.; Heft III, 1978. 50 p.
17. Streicher Ludwig. Tonleiter und Akkordstudien für Kontrabaß Ludwig Doblinger KG, Wien-München, 2000. 41 p.